

Олег НОВИКОВ,

кандидат юридичних наук;

Науково-дослідний інститут вивчення проблем

злочинності імені академіка В. В. Сташиса

Національної академії правових наук України,

відділ кримінологічних досліджень,

старший науковий співробітник,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2047-1665>,

e-mail: novikov.kh@gmail.com.

СУСПІЛЬНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ*

Статтю присвячено дослідженню суспільних уявлень про можливі тенденції розвитку злочинності в Україні у перші три роки після завершення війни. Актуальність теми зумовлена необхідністю формування науково обґрунтованого уявлення про криміногенні ризики повоєнного періоду, а також потребою доповнення традиційних методів кримінологічного прогнозування соціологічними даними про громадську думку та суспільні очікування. Емпіричну основу дослідження становлять результати онлайн-опитування населення, проведеного у 2025 р., в якому взяли участь 1 704 респонденти. У статті проаналізовано очікування респондентів щодо загального рівня злочинності, динаміки окремих видів кримінальних правопорушень, регіонів підвищеного криміногенного ризику, потенційно вразливих соціальних груп, а також основних чинників, які можуть вплинути на погіршення криміногенної ситуації у повоєнний період. Установлено, що у суспільній свідомості переважає очікування зростання злочинності після завершення війни. Найбільш виражені ризики респонденти пов'язують із насильницькими кримінальними правопорушеннями, незаконним обігом зброї та її застосуванням, домашнім насильством, організованою злочинністю, а також кримінальними правопорушеннями, вчиненими у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. З'ясовано, що основні криміногенні чинники повоєнного періоду, на думку респондентів, концентруються у психологічній, соціально-економічній та безпековій площинах. До них належать психологічні наслідки війни, поширення песимізму й недовіри до влади, бідність, безробіття, наявність значної кількості зброї в обігу, поширення алкоголізму та наркоманії, а також проблеми соціальної адаптації демобілізованих осіб. Зроблено висновок, що соціологічне опитування може бути корисним допоміжним інструментом кримінологічного прогнозування, однак його результати мають розглядатися не як самодостатній прогноз, а як один з елементів ширшої прогностичної моделі.

Ключові слова: злочинність в Україні, повоєнний період, кримінологічне прогнозування, громадська думка, суспільні очікування, криміногенні чинники, криміногенна ситуація, запобігання злочинності.

*The way in which the world is imagined
determines at any particular moment
what men will do*

Walter Lippmann («Public Opinion», 1922)

Постановка проблеми. Прогнозування злочинності належить до найбільш складних і водно-

час найбільш практично значущих завдань кримінології. Його складність зумовлена багатофакторною природою детермінації злочинності, залежністю її динаміки від соціальних, економічних, політичних, демографічних, психологічних та інституційних процесів. У цьому сенсі кримінологічний прогноз завжди має справу не просто з наявними статистичними даними про стан і структуру злочинності, а й з імовірнісним моделюванням майбутніх соціальних умов, у яких така злочинність може формуватися.

Водночас складність кримінологічного прогнозування не зменшує його значення. Навпаки,

* Стаття підготовлена в межах виконання теми фундаментального дослідження «Злочинність в Україні у повоєнний період: кримінологічні прогнози та заходи запобігання» (номер державної реєстрації 0124U005211), яка розробляється в Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України та фінансується за рахунок державного бюджету.

без прогнозного бачення неможливо забезпечити належне планування державної політики у сфері протидії злочинності, а також визначити пріоритетні напрями профілактичної діяльності. Слід погодитися з М. Рудиком, що «прогноз злочинності, по суті, є основою всієї організації протидії злочинності, що здійснюється як державними органами, так і громадськими організаціями» [1, с. 108].

Особливої складності кримінологічне прогнозування набуває в періоди масштабних соціальних потрясінь, до яких належить і війна. У таких умовах значною мірою втрачають надійність методи, що ґрунтуються на відносній стабільності соціальних процесів, зокрема екстраполяція попередніх тенденцій або комп'ютерне моделювання на основі сталих кореляцій між явищами. Воєнні та повоєнні трансформації змінюють соціальну структуру, економічні умови, характер взаємодії між громадянами й державою, поширеність зброї, психологічний стан населення та інші чинники, які можуть істотно впливати на криміногенну ситуацію. За таких обставин попередні статистичні тренди можуть втрачати прогностичну цінність, а зв'язки між окремими явищами стають нестійкими або непередбачуваними [2, с. 44].

У зв'язку з цим актуалізується потреба у використанні альтернативних або додаткових методів кримінологічного прогнозування, здатних зафіксувати суспільні очікування, уявлення та оцінки майбутніх криміногенних ризиків. Одним із таких методів є соціологічне прогнозування, яке дає змогу виявити, як населення сприймає можливу динаміку злочинності, які чинники вважає найбільш небезпечними та з якими видами кримінальних правопорушень пов'язує найбільші загрози у повоєнний період. Такий підхід узгоджується із сучасними дослідженнями, у яких підкреслюється необхідність інтеграції кримінальної статистики та даних про суспільне сприйняття злочинності й безпеки, оскільки ці джерела дають змогу побачити різні виміри одного соціального явища [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання кримінологічного прогнозування достатньо широко висвітлені у вітчизняній кримінологічній науці. Вагомий внесок у розроблення цієї проблематики зробили А. М. Бабенко, В. С. Батиргареева, А. А. Бова, О. Ю. Бусол, В. В. Василевич, Є. О. Гладкова, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, А. П. Закалюк,

О. Г. Кальман, О. Г. Колб, О. Г. Кулик, М. Г. Колодзянний, В. П. Кубрак, М. О. Ларченко, О. М. Литвинов, С. Ю. Лукашевич, С. І. Марко, Ю. В. Орлов, В. В. Пивоваров, В. І. Поклад, М. М. Рудик, І. В. Сингаївська, Ю. В. Тарасевич, А. М. Ханькевич, І. О. Христич, В. І. Шакур, В. А. Шкелебей та ін.

У свою чергу, метод соціологічних опитувань як один із базових способів збирання емпіричної інформації докладно розглядався у працях Е. Беббі, В. Вербеця, Р. Гроувза, Д. Діллмана, Н. Паніної, В. Паніотто, Ф. Фаулера, Н. Харченко, М. Яценко та інших дослідників. У цих роботах обґрунтовано методологічні засади організації опитувань, визначено вимоги до формування вибірки, розроблення анкети, формулювання запитань, мінімізації похибок, забезпечення надійності та валідності результатів.

Звернення до соціологічного методу прогнозування злочинності у контексті воєнного та повоєнного періодів простежується, зокрема, у працях В. С. Батиргареевої. У своїй статті «Злочинність в Україні у воєнний та повоєнний період: досвід емпіричного дослідження» [4] дослідниця, спираючись на результати масштабних емпіричних опитувань різних груп респондентів (населення, правоохоронців, експертів, внутрішньо переміщених осіб), обґрунтовує високий евристичний потенціал анкетування як інструменту формування інформаційної бази для кримінологічного прогнозування. Отримані таким чином дані, на її думку, виконують роль своєрідної «інформаційної матриці», що дозволяє виявляти ключові чинники, тенденції та можливі сценарії розвитку криміногенної ситуації, а також слугують підґрунтям для оцінки ефективності заходів запобігання злочинності та їх подальшого вдосконалення [4, с. 14].

Метою статті є виявлення й узагальнення суспільних уявлень про можливі тенденції розвитку злочинності в Україні у перші три роки після завершення війни, визначення найбільш значущих криміногенних чинників, груп ризику та загроз криміногенній ситуації на цей період на основі результатів соціологічного опитування населення, а також встановлення можливостей застосування соціологічного методу у кримінологічному прогнозуванні та окреслення його основних методологічних проблем.

Що стосується методології дослідження, то емпіричну основу дослідження становлять результа-

ти онлайн-опитування населення, проведеного науковцями Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України. В опитуванні взяли участь 1 704 респонденти. Збір даних здійснювався у період з 14 серпня по 16 вересня 2025 року шляхом поширення анкети через соціальні мережі, зокрема через телеграм-канал «Адвокат права» з аудиторією близько 1 млн 200 тис. підписників (на момент проведення опитування). Участь в опитуванні була добровільною та анонімною і не передбачала збору персональних даних.

Водночас спосіб формування масиву відповідей зумовлює невивадковий характер вибірки, що обмежує можливість узагальнення отриманих результатів на все населення України. У зв'язку з цим результати дослідження доцільно інтерпретувати насамперед як відображення громадської думки та суспільних очікувань окремої частки населення щодо можливих тенденцій розвитку злочинності.

Для належної інтерпретації отриманих результатів важливе значення має характеристика складу респондентів, які взяли участь в опитуванні. Оскільки дослідження ґрунтується на невивадковій вибірці, аналіз соціально-демографічних ознак учасників дає змогу краще зрозуміти структуру масиву відповідей, визначити, які групи населення були представлені більшою чи меншою мірою.

Так, за *віковою структурою* серед респондентів переважали особи молодого та середнього віку. Найбільшу частку опитаних становили респонденти віком від 25 до 34 років – 614 осіб (36,0% від загальної кількості учасників опитування). Другою за чисельністю була вікова група від 35 до 44 років – 483 особи (28,3%). Респонденти віком від 45 до 59 років становили 288 осіб (16,9%), а особи віком від 18 до 24 років – 264 особи (15,5%). Найменш представленими були респонденти віком 60 років і старше – 34 особи (2,0%), а також особи віком до 18 років – 21 особа (1,2%).

За *статевою ознакою* серед учасників опитування переважали чоловіки – 946 осіб (55,5%). Жінки становили 730 осіб (42,8%). Ще 28 респондентів (1,6%) обрали варіант відповіді «інше». Таким чином, статеву структуру вибірки є відносно збалансованою, хоча з певним переважанням чоловіків.

За *освітнім рівнем* серед респондентів переважали особи з вищою освітою. Так, найбільшу групу становили респонденти, які мають другий (магістерський) рівень вищої освіти, – 846 осіб (49,6%). Ще 400 респондентів (23,5%) вказали на наявність першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а 79 осіб (4,6%) – третього (освітньо-наукового / освітньо-творчого) рівня вищої освіти. Отже, загалом особи з різними рівнями вищої освіти становили понад три чверті учасників опитування.

Інші освітні групи були представлені меншою мірою: фахову передвищу освіту мали 142 респонденти (8,3%), професійну (професійно-технічну) освіту – 134 респонденти (7,9%), повну загальну середню освіту – 83 респонденти (4,9%), базову середню освіту – 20 респондентів (1,2%).

За *родом занять* склад респондентів є досить різноманітним, що дає змогу зафіксувати уявлення представників різних соціально-професійних груп. Найбільшу частку серед учасників опитування становили фізичні особи – підприємці / фрілансери – 190 осіб (11,2%). Другою за чисельністю групою були працівники ІТ-сфери – 174 особи (10,2%). Також помітно представлені юристи, адвокати, працівники правоохоронних органів чи суду – 131 особа (7,7%), працівники сфери обслуговування – 124 особи (7,3%), військовослужбовці / ветерани війни – 100 осіб (5,9%), робітники промисловості / виробництва – 98 осіб (5,8%), інженери та учні / студенти – по 94 особи (по 5,5%).

Окремо слід відзначити участь державних службовців – 89 осіб (5,2%), тимчасово непрацюючих осіб – 88 осіб (5,2%), самозайнятих фрілансерів – 78 осіб (4,6%), працівників медичної та фармацевтичної сфер – 75 осіб (4,4%), а також викладачів закладів освіти та наукових співробітників – 73 особи (4,3%). Інші професійні групи були представлені меншою кількістю респондентів.

За *регіоном фактичного перебування* респонденти розподілилися нерівномірно, що є очікуваним з огляду на онлайн-формат опитування та невивадковий характер вибірки. Найбільше учасників опитування на момент його проведення перебували у м. Києві – 289 осіб (17,0%). Також значно представленими були Дніпропетровська область – 253 особи (14,8%), Харківська область – 240 осіб (14,1%), Київська область – 141 особа

(8,3%), а також респонденти, які на момент опитування перебували за кордоном, – 138 осіб (8,1%).

Помітною була участь респондентів з Одеської області – 92 особи (5,4%), Львівської області – 65 осіб (3,8%), Вінницької області – 56 осіб (3,3%), Полтавської області – 52 особи (3,1%). Інші регіони були представлені меншою кількістю учасників.

Виклад основного матеріалу. Структура анкети була побудована таким чином, щоб забезпечити багатовимірний аналіз суспільних уявлень про злочинність в Україні у перші три роки після завершення війни. Так, анкета охоплювала запитання, спрямовані на виявлення очікувань населення щодо динаміки повоєнної злочинності та окремих видів кримінальних правопорушень, визначення територій і соціальних груп підвищеного криміногенного ризику, а також з'ясування чинників, які можуть найбільше вплинути на стан такої злочинності.

Перше запитання анкети було спрямоване на з'ясування загального прогностичного фону, тобто того, як населення оцінює ймовірну зміну рівня злочинності в Україні у перші три роки після завершення війни. Більшість респондентів висловила щодо цього песимістичні очікування. Так, 1 014 осіб (59,5% опитаних) вважають, що рівень злочинності істотно зросте, а ще 456 респондентів (26,8%), очікують його помірного зростання. Отже, сукупно 86,3% учасників опитування прогнозують підвищення загального рівня злочинності в Україні у перші три повоєнні роки.

Натомість, 176 респондентів (10,3%) вважають, що рівень злочинності залишиться приблизно на рівні воєнного часу. Лише незначна частина опитаних очікує зниження злочинності: 25 осіб (1,5%) прогнозують її помірне зниження, а 5 осіб (0,3%) – істотне зниження. Ще 19 респондентів (1,1%) не змогли визначитися з відповіддю. Таким чином, отримані результати свідчать про домінування у громадській думці очікування погіршення криміногенної ситуації одразу після завершення війни.

Водночас очікування зростання злочинності у повоєнний період має не лише загальний, а й локальний вимір. Песимістичні оцінки майбутньої криміногенної ситуації гіпотетично корелюють із побоюваннями респондентів щодо безпеки у безпосередньому середовищі проживання. Так,

R. LaGrange, K. Ferraro та M. Supancic довели, що соціальні й фізичні ознаки неблагополуччя локального середовища пов'язані зі сприйняттям ризику стати жертвою злочину, а останнє, своєю чергою, впливає на страх перед злочинністю в цілому [5]. Для перевірки цієї гіпотези в анкеті було передбачено запитання спрямоване на з'ясування рівня суб'єктивного занепокоєння населення щодо безпеки у населеному пункті перебування у перші три роки після завершення війни.

Отримані результати свідчать про високий рівень тривожності респондентів: 640 осіб (37,6%) зазначили, що відчувають сильне занепокоєння, а ще 600 осіб (35,2%) радше відчувають занепокоєння. Отже, сукупно 72,8% опитаних тією чи іншою мірою висловили занепокоєння щодо безпеки у своєму населеному пункті у повоєнний період.

Натомість, 224 респонденти (13,1%) радше не відчувають занепокоєння, а 172 особи (10,1%) не відчувають його взагалі. Ще 68 респондентів (4,0%) не змогли визначитися з відповіддю або не замислювалися над цим питанням.

Окремий блок анкети був спрямований на з'ясування очікувань населення щодо можливої динаміки окремих видів кримінальних правопорушень у перші три роки після завершення війни. Респондентам було запропоновано оцінити, чи буде кількість відповідних правопорушень зростати, зменшуватися або залишиться приблизно на нинішньому рівні.

Найбільш виражені очікування зростання стосуються кримінальних правопорушень, безпосередньо пов'язаних із насильством, зброєю та адиктивною поведінкою. Так, 78,7% респондентів вважають, що зростатиме кількість кримінальних правопорушень із застосуванням вогнепальної зброї у мирному житті. Також високими є очікування зростання насильницьких злочинів – 74,3%, домашнього насильства – 73,7%, а також кримінальних правопорушень, учинених особами у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, – 73,7%. Це свідчить про те, що в масовій суспільній свідомості повоєнний період насамперед асоціюється з ризиками ескалації фізичного насильства, включно із застосуванням зброї, на фоні посилення поведінкових девіацій, пов'язаних із алкоголем і наркотиками.

Іншу групу становлять кримінальні правопорушення, щодо яких очікування зростання також

переважають, однак не є настільки домінуючими. Зокрема, 57,0% опитаних прогнозують зростання кількості хуліганств, 55,9% – організованої злочинності, 51,8% – кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків та наркоторгівлею, 50,6% – майнових кримінальних правопорушень. Близькими за показниками є очікування щодо корупційних кримінальних правопорушень: 49,1% респондентів вважають, що їх кількість зростатиме, тоді як 40,2% очікують збереження на нинішньому рівні.

Водночас щодо окремих видів кримінальних правопорушень переважає очікування збереження їх кількості на нинішньому рівні. Так, 63,4% респондентів вважають, що рівень кіберзлочинів істотно не зміниться, а 60,9% дотримуються такої самої думки щодо кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми. Подібна тенденція спостерігається і щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: 43,3% респондентів очікують збереження їх на нинішньому рівні, 38,2% – зростання, а 15,8% – зниження.

Отримані результати підтверджують, що суспільні уявлення про повоєнну злочинність мають диференційований характер: населення не очікує однакового зростання всіх видів кримінальних правопорушень, а виокремлює окремі види кримінальних правопорушень, щодо яких очікування зростання, є найбільш вираженими.

Окреме запитання було спрямоване на з'ясування того, які саме види організованої злочинної діяльності, на думку населення, можуть набути поширення у перші три роки після завершення війни. Оскільки респонденти могли обирати декілька варіантів відповіді, отримані результати відображають частоту згадування відповідних видів організованої злочинної діяльності як потенційно ризикових.

Найбільш виражені очікування респондентів пов'язані з поширенням незаконного обігу зброї та пов'язаних із війною матеріальних ресурсів. Так, 1 535 респондентів (90,1% опитаних) вказали на можливе поширення контрабанди зброї, боеприпасів і вибухових речовин. Ще 1 341 респондент (78,7%) зазначив незаконний обіг військового майна. Таким чином, у масовій суспільній свідомості організована злочинність повоєнного періоду на-

самперед асоціюється з ризиками неконтрольованого обігу зброї, боеприпасів, військового спорядження та інших ресурсів, безпосередньо пов'язаних із наслідками війни.

Також високими є очікування щодо поширення організованої наркозлочинності, про що зазначили 1 305 респондентів (76,6%), а також організованого «кришування» бізнесу та рейдерства – 1 261 респондент (74,0%). Більше половини опитаних – 1 014 осіб (59,5%) – вважають імовірним поширення створення фіктивних компаній для освоєння бюджетних коштів.

Меншою, але все ж помітною є частка відповідей щодо незаконних операцій з пальним і масливими матеріалами, на що вказав 581 респондент (34,1%), незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів – 574 респонденти (33,7%), торгівлі людьми – 557 респондентів (32,7%), а також діяльності кіберзлочинних угруповань – 458 респондентів (26,9%).

Також респондентам було запропоновано *визначити області та міста України, які, на їхню думку, можуть мати найвищий рівень злочинності у перші три роки після завершення війни*. Оскільки це запитання передбачало можливість множинного вибору, отримані результати відображають не розподіл респондентів між окремими регіонами, а частоту згадування кожного з них як потенційно криміногенно вразливого.

Найчастіше респонденти називали Донецьку область – 1 017 осіб (59,7% опитаних), Дніпропетровську область – 993 особи (58,3%), Харківську область – 915 осіб (53,7%), м. Київ – 828 осіб (48,6%), Луганську область – 795 осіб (46,7%), а також Одеську область – 767 осіб (45,0%). Дещо рідше, але також досить часто згадувалися Київська область – 719 осіб (42,2%), Запорізька область – 677 осіб (39,7%) та Херсонська область – 640 осіб (37,6%).

Такий розподіл свідчить, що у суспільних уявленнях найвищі ризики повоєнної злочинності пов'язуються передусім із прифронтовими, декупованими або найбільш постраждалими від війни регіонами, а також із великими урбанізованими центрами.

Окремий блок анкети стосувався того, які групи населення, на думку респондентів, найімовірніше можуть поповнити склад правопорушників

у перші три роки після завершення війни. Оскільки запитання передбачало можливість множинного вибору, отримані результати відображають частоту згадування відповідних груп як потенційно криміногенно ризикових.

Найчастіше респонденти вказували на колишніх військовослужбовців – 1430 осіб (83,9% опитаних). Також значна частка респондентів пов'язує відповідні ризики з особами з психічними розладами, які не виключають осудність, – 1 251 особа (73,4%). Більше половини опитаних назвали осіб, які не навчаються та не працюють, – 907 осіб (53,2%), а також осіб, що втратили житло або засоби до існування, – 856 осіб (50,2%).

Меншою, але все ж помітною була частка відповідей щодо осіб, які є суб'єктами корупційних правопорушень, – 683 респонденти (40,1%), внутрішньо переміщених осіб – 574 респонденти (33,7%), та цивільних осіб, які перебували в окупації, – 310 респондентів (18,2%).

Отже, у масовій суспільній свідомості ризик поповнення складу правопорушників у повоєнний період пов'язується передусім із групами, які можуть перебувати у стані соціальної, економічної або психологічної дезадаптації. Водночас високий показник щодо колишніх військовослужбовців потребує особливо обережної інтерпретації. З одного боку, дослідження вказують, що перехід від військової служби до цивільного життя може супроводжуватися труднощами реінтеграції, зниженням соціальної підтримки, проблемами психічного здоров'я та потребою у спеціалізованому супроводі. З іншого боку, стигматизація ветеранів, зокрема через сприйняття їх як потенційно небезпечних або нестабільних, сама по собі може ускладнювати їхню соціальну інтеграцію [6]. Тому отриманий результат доцільно розглядати не як підставу для стигматизації цієї групи, а як індикатор суспільного запиту на ефективну систему психологічної підтримки, соціальної адаптації, реінтеграції та супроводу демобілізованих осіб після завершення війни.

З метою з'ясування того, які саме чинники, на думку населення, можуть найбільше позначитися на зростанні злочинності у повоєнний період, респондентам було поставлено запитання: «На вашу думку, які з наведених факторів можуть найбільше вплинути на зростання рівня злочинності у перші три роки після завершення війни?». У меж-

ах відповіді дозволялося обрати не більше п'яти варіантів.

Отримані результати свідчать, що уявлення населення про чинники можливого зростання злочинності у перші три роки після завершення війни мають комплексний характер.

Найчастіше респонденти пов'язували таке зростання з психологічними наслідками війни (ПТСР, агресією, девіантною поведінкою), а також поширенням серед населення настроїв песимізму через невизначене майбутнє, розпач, недовіру до влади (92,8%); соціально-економічною кризою (бідністю, безробіттям) (85,6%); наявністю великої кількості вогнепальної зброї, вибухових речовин та боєприпасів в обігу серед населення України (82%); поширенням пияцтва та наркотизму (73,8%); демобілізацією військовослужбовців Сил оборони України та втратою ними попереднього рівня грошового забезпечення, а також відсутністю ефективною державної політики з ресоціалізації учасників бойових дій та демобілізованих (63,7%). Отже, у масовій суспільній свідомості основні криміногенні ризики повоєнного періоду концентруються у трьох площинах: психологічній, соціально-економічній та безпековій.

Меншою, але все ж помітною виявилася частка респондентів, які пов'язують можливе зростання злочинності зі зниженням рівня довіри до правоохоронної та судової систем (54,3%), знищенням та/або пошкодженням житлового фонду, об'єктів промисловості, сільського господарства, енергетичної, транспортної та іншої інфраструктури (37,8%); відсутністю ефективного контролю за злочинністю через надвелике навантаження на правоохоронні та судові органи (37,6%); відсутністю соціальної згуртованості та взаємоповаги з приводу різних аспектів соціального життя (зокрема, мовного питання, бачення майбутнього країни, курсу на євроінтеграцію) (37,1%); дестабілізацією політичної ситуації або зростанням політичного популізму (34,5%); зростанням тіньового сектору економіки внаслідок надмірного податкового та/або регуляторного тиску (32,8%); безкарністю представників країни-агресора та колаборантів (30,5%). Таким чином, певна частина опитаних убачає джерела повоєнної злочинності також у послабленні інституційної спроможності держави та суспільних механізмів контролю.

Водночас найменш значущими респонденти визнали окремі фактори, пов'язані з недостатнім контролем з боку держави на деокупованих територіях (23,3%); зменшенням рівня політичної, гуманітарної та фінансової підтримки з боку країн-партнерів (22,8%); масовим внутрішнім переміщенням населення та поверненням біженців (22%); послабленням інститутів соціального контролю (зокрема, сім'ї, громади, системи освіти) (15,6%). Зазначене може свідчити про другорядне місце цих чинників у структурі суспільних очікувань щодо повоєнної злочинності.

Окрім цього, у межах дослідження респондентам було поставлено окремі уточнювальні запитання щодо *впливу окремих чинників на криміногенну ситуацію у перші три роки після завершення війни*. Зокрема, йшлося про можливі наслідки масової демобілізації військовослужбовців, а також про вплив поширеності пияцтва та наркотизму серед населення на рівень злочинності. Такий підхід дав змогу не лише зафіксувати загальне місце відповідних чинників у структурі суспільних очікувань, а й глибше з'ясувати, якою мірою населення вважає їх самостійними «драйверами» можливого погіршення криміногенної ситуації у повоєнний період.

Результати показали, що масову демобілізацію військовослужбовців більшість респондентів розглядає як чинник, здатний негативно вплинути на криміногенну ситуацію. Так, 66,3% опитаних вважають, що вона істотно погіршить ситуацію, а ще 21,8% – що такий вплив матиме місце, хоча й буде незначним. Своєю чергою, лише 4,5% населення вказали, що масова демобілізація військовослужбовців не матиме помітного впливу, або взагалі сприятиме зменшенню злочинності (3,1%).

Подібним чином оцінено і вплив поширеності пияцтва та наркотизму. Зокрема, 51% респондентів вказали, що цей фактор суттєво сприятиме зростанню злочинності, а 36,6% – що він може стати одним із ключових чинників такого зростання злочинності серед демобілізованих осіб. Незначна частина респондентів (8,7%) зазначила, що вплив поширеності пияцтва та наркотизму буде обмеженим за умови вжиття профілактичних заходів, а інша частина – що не очікує значного впливу поширеності цих явищ на криміногенну ситуацію.

Висновки. За результатами проведеного дослідження висновки доцільно сформулювати у двох

напрямах: по-перше, щодо змісту суспільних очікувань стосовно розвитку злочинності в Україні у повоєнний період; по-друге, щодо методологічних можливостей та обмежень використання соціологічного опитування як інструменту кримінологічного прогнозування.

1. Суспільні очікування щодо повоєнної злочинності в Україні.

Проведене дослідження засвідчило наявність у суспільній свідомості виразного очікування погіршення криміногенної ситуації в Україні у перші три роки після завершення війни. Більшість респондентів прогнозує зростання загального рівня злочинності, що дає підстави говорити про переважання песимістичного прогностичного фону щодо безпекової ситуації у повоєнний період.

Найбільш виражені очікування зростання стосуються кримінальних правопорушень, пов'язаних із насильством, застосуванням вогнепальної зброї, домашнім насильством, а також правопорушень, учинених особами у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Отже, уявлення населення про повоєнну злочинність значною мірою концентруються навколо ризиків фізичного насильства, неконтрольованого обігу зброї та поведінкових девіацій, зумовлених психологічними й соціальними наслідками війни.

Водночас результати опитування показали, що суспільні уявлення про повоєнну злочинність мають диференційований характер. Населення не очікує однакового зростання всіх видів кримінальних правопорушень, а виокремлює насамперед ті з них, які найбільш очевидно пов'язані з наслідками війни, соціально-економічною нестабільністю, поширенням зброї та послабленням звичних механізмів соціального контролю. Поряд із насильницькими проявами респонденти також пов'язують повоєнний період із можливим зростанням хуліганства, організованої злочинності, кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків, майнових і корупційних кримінальних правопорушень.

Основні чинники можливого зростання злочинності у повоєнний період, на думку респондентів, концентруються у трьох взаємопов'язаних площинах: психологічній, соціально-економічній та безпековій. Найбільш значущими серед них визначено психологічні наслідки війни, поширення песимізму, розпачу й недовіри до влади, соціально-

економічну кризу, бідність і безробіття, наявність значної кількості вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин в обігу, поширення пияцтва та наркотизму, а також проблеми, пов'язані з демобілізацією військовослужбовців і недостатністю ефективної державної політики їх ресоціалізації.

2. Методологічні висновки щодо використання соціологічного опитування у кримінологічному прогнозуванні.

Проведене дослідження підтвердило високий евристичний потенціал соціологічного опитування як допоміжного інструменту кримінологічного прогнозування. У періоди соціальних потрясінь, коли традиційні методи прогнозування можуть втрачати частину своєї надійності, такі дані мають важливе значення для формування ширшого уявлення про можливі сценарії розвитку криміногенної ситуації.

Водночас результати дослідження дозволили виявити низку методологічних обмежень соціологічного прогнозування злочинності.

По-перше, проведення повноцінного репрезентативного соціологічного опитування населення щодо прогнозів розвитку злочинності є організаційно складним і фінансово витратним. Замовлення такого дослідження у професійних соціологічних організаціях потребує значних ресурсів, що в умовах наявного фінансування української науки є істотно ускладненим. У зв'язку з цим використання онлайн-опитування з не випадковою вибіркою може бути виправданим як дослідницький інструмент, спрямований на виявлення певного масиву суспільних очікувань і уявлень.

По-друге, відповіді респондентів дають змогу визначити переважно загальний напрям очікуваних змін – зростання, зниження або збереження на ни-

шньому рівні загальної злочинності та окремих видів кримінальних правопорушень. Поряд із цим такі відповіді не дають підстав для точного кількісного прогнозу, тобто не дозволяють встановити, на який саме відсоток може зрости або зменшитися рівень злочинності. Постановка таких питань перед широким колом респондентів була б надмірно складною і могла б знизити якість відповідей, оскільки потребувала б від учасників опитування спеціальних знань, доступу до статистичних даних і здатності здійснювати складне прогностичне оцінювання.

По-третє, прогностична сила соціологічних опитувань щодо майбутньої злочинності наразі залишається недостатньо верифікованою. Отримані результати відображають не саму майбутню криміногенну ситуацію, а суспільні очікування щодо її можливого розвитку. Тому їх не слід отожднювати з точним кримінологічним прогнозом. Перевірка прогностичної цінності таких опитувань можлива лише в перспективі – шляхом порівняння отриманих очікувань із фактичним станом, структурою та динамікою злочинності у перші роки після завершення війни.

Отже, соціологічне опитування населення може бути корисним інструментом кримінологічного прогнозування, однак його результати мають розглядатися не як самодостатній прогноз, а як один із елементів ширшої прогностичної моделі. Найбільш продуктивним є поєднання соціологічного методу з аналізом офіційної кримінальної статистики, експертними оцінками, даними правоохоронної практики, дослідженнями соціально-економічних процесів і подальшою емпіричною перевіркою зроблених припущень.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ:

1. Рудик М. Кримінологічне прогнозування, планування та програмування в сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації автомобільного транспорту. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2022. Вип. 2 (62). С. 105–110. DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2022.2.15>.
2. Новіков О. В. Проблеми використання деяких методів прогнозування злочинності для передбачення криміногенної ситуації в Україні у повоєнний період. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2025. Вип. 49. С. 43–55. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-49-43>.
3. Ghani U., Toth P., Fekete D. Incorporating survey perceptions of public safety and security variables in crime rate analyses for the Visegrád Group (V4) countries of Central Europe. *Societies*. 2022. № 12 (6). Article 156. DOI: <https://doi.org/10.3390/soc12060156>.
4. Батиргарєєва В. С. Злочинність в Україні у воєнний та повоєнний період: досвід емпіричного дослідження. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2025. Вип. 50. С. 12–22. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-50-12>.

5. LaGrange R. L., Ferraro K. F., Supancic M. Perceived risk and fear of crime: Role of social and physical incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 1992. № 29 (3), 311–334. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022427892029003004>.
6. Hipes C., Gemoets, D. Stigmatization of War Veterans with Posttraumatic Stress Disorder (PTSD): Stereotyping and Social Distance Findings. *Society and Mental Health*. 2019. № 9 (2), 243–258. DOI: <https://doi.org/10.1177/2156869318801889>.

REFERENCES:

1. Rudyk, M. (2022). Criminological forecasting, planning and programming in the field of road safety and motor vehicle operation. *Scientific Works of Interregional Academy of Personnel Management. Legal Sciences*, 2(62), 105–110. DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2022.2.15>.
2. Novikov, O. V. (2025). Problems of using certain crime forecasting methods to predict the crime situation in Ukraine in the post-war period. *Issues of Crime Prevention*, 49, 43–55. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-49-43>
3. Ghani, U., Toth, P., & Fekete, D. (2022). Incorporating survey perceptions of public safety and security variables in crime rate analyses for the Visegrád Group (V4) countries of Central Europe. *Societies*, 12(6), 156. DOI: <https://doi.org/10.3390/soc12060156>.
4. Batorygareieva, V. S. (2025). Crime in Ukraine during the war and post-war period: empirical research experience. *Issues of crime prevention*, 50, 12–22. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-50-12>.
5. LaGrange, R. L., Ferraro, K. F., & Supancic, M. (1992). Perceived risk and fear of crime: Role of social and physical incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29(3), 311–334. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022427892029003004>.
6. Hipes, C., & Gemoets, D. (2019). Stigmatization of War Veterans with Posttraumatic Stress Disorder (PTSD): Stereotyping and Social Distance Findings. *Society and Mental Health*, 9(2), 243–258. DOI: <https://doi.org/10.1177/2156869318801889>.

Oleg NOVIKOV,
Candidate of Legal Sciences
Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems National Academy
of Law Sciences of Ukraine,
Department of Criminological Research,
Senior Research Fellow;
ORCID: 0000-0002-2047-1665;
e-mail: novikov.kh@gmail.com.

PUBLIC PERCEPTIONS ABOUT CRIME IN UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD: RESULTS OF A SOCIOLOGICAL SURVEY OF THE POPULATION

The article examines public perceptions of possible trends in crime in Ukraine during the first three years after the end of the war. The relevance of the topic is determined by the need to develop a scientifically grounded understanding of criminogenic risks in the post-war period, as well as by the need to supplement traditional methods of criminological forecasting with sociological data on public opinion and social expectations. The empirical basis of the study is formed by the results of an online population survey conducted in 2025, involving 1,704 respondents. The article analyzes respondents' expectations regarding the general crime rate, the dynamics of specific types of criminal offences, regions of increased criminogenic risk, potentially vulnerable social groups, and the main factors that may affect the deterioration of the criminogenic situation in the post-war period. It is established that public consciousness is dominated by the expectation of an increase in crime after the end of the war. Respondents associate the most significant risks with violent criminal offences, the use of firearms, domestic violence, illegal arms trafficking, organized crime, and criminal offences committed under the influence of alcohol or drugs. The study finds that, in the respondents' view, the main criminogenic factors of the post-war period are concentrated in the psychological, socio-economic, and security dimensions. These include the psychological consequences of war, the spread of pessimism and distrust in the authorities, poverty, unemployment, the presence of a significant number of weapons in circulation, the spread of alcohol and drug abuse, and problems related to the social adaptation of demobilized persons. The article concludes that a sociological survey may

serve as a useful auxiliary tool of criminological forecasting; however, its results should be considered not as a self-sufficient forecast, but as one element of a broader prognostic model.

Keywords: *crime in Ukraine, post-war period, criminological forecasting, public opinion, social expectations, criminogenic factors, criminogenic situation, crime prevention.*

Стаття надійшла до редакції: 15.04.2026 р.

Прийнята до друку: 13.05.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення): 25.05.2026 р.